

Posudek oponentky bakalářské práce

MĚSTSKÉ LEGENDY VERSUS CREEYPASTY: VÝVOJ NEBO PARALELA?

Autor práce: Eduard Březina, FHS UK

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Janeček, Ph.D., FF UK

S fenoménem spojeným s creepy pasta povídkami jsem se setkala poprvé asi před osmi lety, kdy jsem narazila v týdeníku Respekt na stručnou zmínku o Slender Manovi (monstrózní humanoidní bytosti, která ve Spojených státech pronásleduje a snad dokonce vraždí děti a dospívající.) Článek mě zaujal (a vyděsil): nějakou dobu předtím (3 – 4 roky), jsem prožila velmi realistickou noční můru, ve které se mi zjevila a hrůzou mě zcela paralyzovala bytost vzezřením v podstatě identická se Slender Manem. Existence folklórního úkazu jménem Slender Man mě tedy nepřekvapila, spíše potvrdila mnohokrát různými autory opakovanou myšlenku, že mýty, sny, vize a folklor jsou utkány z podobného, ne-li stejného materiálu. Když několik let poté moje dcera stvořila zaručeně vlastní mytologii, ve které významnou roli hrála hrozná noční bytost zvaná Hojdála (démon s parohatou jelení lebku místo hlavy a větvemi na místě rukou) a já jsem našla částečnou podobu tohoto lesního démona v dřevěné čínské sošce, pocházející ze 4 – 3. st. př. Kr., vyobrazené v knize, kterou moje tehdy asi sedmiletá dcera rozhodně neměla v ruce, opět jsem nebyla příliš překvapena, byť mě z té podobnosti mrazilo v zádech.

Naopak po letech zájmu o městské legendy pro mě bylo příjemným překvapením zjištění, že se student naší fakulty zabývá na akademické úrovni zkoumáním creepypast (kromě toho, že byl sám jejich aktivním autorem.) Ostatně v té době už jsem se žánrem přišla také více do kontaktu, protože dcera v příslušném pre- a pubertálním věku sama creepypasty začala psát a publikovat na internetu.

Právě proto, že jsou creepypasta povídky z definice žánrem internetovým, nebyly nepochybně širšímu publiku, které se zrovna nenachází v mladickém věku s nimi spojeném, příliš známy, natož pak do detailů odborně popsány. Jinak je tomu v případě folklórního útvaru tzv. současných pověstí či městských legend. Tento žánr je moderními folkloristy a etnologii popsán, klasifikován a širší veřejnosti znám, v naší zemi zejména díky práci docenta Petra Janečka. Lze tedy jen přivítat, že se student, autor a dnes již i badatel Eduard Březina chopil zajímavého úkolu definovat creepypastu, komparovat ji s městskými legendami, popsat odlišnosti a shodné znaky těchto žánrů a díky této analýze odpovědět na otázku, zda jsou creepypasty subžánrem městských legend, jejich pro digitální dobu přirozeným odrazem přeneseným do média internetu, či samostatným kulturním fenoménem, který má oproti UL svá specifika.

Bakalářská práce, která by obsáhlostí a hloubkou analýzy bez problémů obstála i jako diplomová práce magisterská, je v tomto směru intelektuálně i formálně vyspělým akademickým textem, pro který je jeho autor znalostí terénu a tvůrčími schopnostmi velmi dobře disponován. Autor postupuje **komparativní metodou**, v práci použité analytické kategorie jsou inspirovány postupy folkloristy Jana Luffera. Je potřeba zvláště ocenit, že student nezůstal u **analýzy např. jen obsahové a estetické**, ale do své závěrečné práce

zahrnul i **rovinu kontextovou** (otázky autorství, sociální funkce příběhů, kredibility, aj); tím práci bezpečně ukotvil nejen v oblasti literární teorie, ale i sociálních věd.

Eduard Březina se suverénním způsobem pochybuje na **badatelském poli vymezeném folkloristikou a etnologií, orientuje se ale i v oblasti mediálních studií, filmové vědy, srovnávací mytologie** /např. s. 58/ **a sémiotiky**. Velice zajímavý je i **historický exkurz** do dějin předávání městských legend, ať už jde o orální formu nebo řetězové zprávy /s. 44-47/. Tento široký záběr mu umožňuje nahlédnout specifika městských legend a creepypast potřebně objektivním pohledem, s využitím obsáhlého souboru **sekundární literatury** z valné většiny v angličtině. Analýze podrobil velké množství **primárních pramenů – příběhů**: jak městských legend, tak creepypast; mnohé z těchto příběhů pro účely své bakalářské práce překládal z angličtiny – což je poměrně obdivuhodné ne snad proto, že by překládané texty byly tak obtížné po jazykové stránce, to spíše nikoliv, jsou to většinou krátké texty psané jednoduchým stylem, ale pro zaujetí a velký objem času, který své bakalářské práci věnoval při dokončování dalších studijních povinností, pracovním vytížením a vlastní autorské tvorbě.

Struktura práce je při pohledu na obsah jasná, nicméně pro čtenáře neznalého věci, který se nechá četbou pohltnout, může být orientace v textu poměrně obtížná a je občas nutné se vrátit k obsahu a dohledat si aktuální pozici. Nepovažuji se za čtenáře zcela neznalého problematiky, nicméně zejména v kapitole 3 a jejích bohatě se větvících podkapitolách jsem se trochu ztratila. Tento fakt není rozhodně způsoben neobratností ve výkladu, spíše velkým množstvím citovaných příběhů. Příklady mají samozřejmě v textu své místo a jsou v práci tohoto typu funkční, nicméně pro příště bych asi autorovi doporučila ještě návodnější (možná graficky?) kategorizaci příběhů, kterými ilustruje teoretické pasáže. Týká se to zejména části vyhrazené městským legendám: na straně osm jsem totiž najednou nevěděla, proč je zařazena na prvním místě kategorie automobilových legend. Motivy příběhů, které patří do této kategorie, se totiž prolínají s kategorií následující, nazvanou „Hrůzy dospívajících“, obě kategorie mi tak splývají - viz Janečkovo pojetí (jde o povídky *Mizející stopařka*, *Vrah na zadním sedadle* a *Hák*.) Autor sice charakterizuje automobilové pověsti, ale neříká, proč si vybírá zrovna je. Na straně osm také píše: „*Pro účely práce jsou detailněji rozebírány pouze kategorie městských legend obsahující hororové a démonologické motivy...*“ a pak bezprostředně přechází právě k automobilovým legendám. Z jejich charakteristiky ale neplyne, že by musely být nutně vždy hororového ladění, naopak Eduard odkazuje na pozitivní prvky typu úniku ze všednosti, rodinných výletů, emancipace mladých díky vlastnictví automobilu, splnění amerického snu, apod. Kdybych měla jít ještě více do detailu a ptát se namátkou na konkrétní příběh: **mohl by autor práce osvětlit, jaké obsahové rysy má původní (do 70. let 19. století datovaný) příběh o mizející stopaře, který má samozřejmě ve své moderní verzi ryze hororové ladění? Jsou staré verze tohoto příběhu také hororové?**

Volně přecházím k další otázce, kterou vyvolávají hororové a démonologické charakteristiky ať už městských legend či creepypast probírané v této části bakalářky: na straně 13 autor píše, že „...*díky technickému pokroku* (podařilo se snad díky technickému pokroku spolehlivě vyvrátit existenci nadpřirozených sil?), *industrializaci a potlačené náboženské tradici, strašidla ztratila v příbězích své místo a většinová společnost na ně dávno nevěří. Čerty, vodníky a hejkaly vystřídaly...současné přízraky – vrazi, sexuální násilníci a maniaci...*“ S tímto lze do určité míry nepochybně souhlasit, ovšem i polemizovat, autor to ostatně četnými

příklady a jejich analýzou sám činí. Na dalších stránkách práce představené bytosti typu Krvavé Máry/Mary, Slender Mana a dalších moderních monster, lze jen stěží klasifikovat jako veskrze pozemské vrahy, šílenec a zločince, tak typické pro současný folklor, přestože mají humanoidní rysy a mohou být spojeny s existencí kdysi žijících osob. Stejně tak celosvětový výskyt podivných polozvířecích bytostí, dle autora související s popularitou pseudovědecké kryptozoologie (vzpomeňme zde kromě tradičních bájných tvorů i „Zvířata, jejichž existence vás nepotěší“ Jo Nesbo), **nesvědčí podle mého soudu o definitivním ústupu strašidel ze společenské imaginace. Nejsou pak stvůry typu Slender Mana, Krvavé Mary, Kozího muže či Hanse Hageny prostě moderními inkarnacemi dávných strašidel, duchů a démonů?**

Nejcennější částí hodnocené bakalářské práce je **kapitola 4**, zejména její podkapitoly věnované **intermedialitě, ostenzi a funkci creepypast a městských legend**. Na těchto stránkách autor zkoumá odlišnosti a shodné vlastnosti obou kulturních útvarů např. na otázkách autorství, vypravěče a aktérů děje. Z nich plyne jednoznačně, že minimálně ve zmíněných aspektech jsou UL a creepypasty v určité opozici (tu ale ukázal už na příkladu formy obou útvarů – UL předávané orálně vs. psané creepypasty.) Také zde nastiňuje paralely s příběhy různého stáří a povahy, od mýtu o Orfeovi a Eurydice po lovecraftovské horory. Intermedialita UL a creepypast je analyzována na příkladech filmů, seriálů a fanouškovských videí. Kladu si otázku, zda je přejímání motivů z UL nebo creepypast omezeno jen na některé vizuální žánry, tj. film, televizi, video? V této souvislosti mi totiž vytanuly na mysli i další příklady, než které uvádí autor práce. Poetiku, motivy, tísnivou až skličující atmosféru a zároveň charakteristický typ nadsázky a humoru, které nacházíme v creepypasta povídkách, vidím např. ve výtvarném díle známého českého malíře Josefa Bolfa. Kromě toho, že výtvarník dlouhodobě a jaksí neodbytně zobrazuje na svých plátnech všelijaké surreálně působící bytosti, děti s krvácejícíma očima, stvůry a polozvířecí fantomy, sdílí ve svém díle s creepypastami i sídlištní prostředí Jižního Města, na kterém vyrostl a žil i v dospělosti, a jeho zvláštní panelákovou estetiku. Obojí najdeme např. v české creepypastě Nanožka a Ponožek /s.24-25/. Seriál odkazuje i na estetiku loutkových večerníčků a dětských pořadů natáčených v 80. letech minulého století, které jako období svého dospívání reflektuje ve výtvarné tvorbě i Bolf.

Jako příklad intemediality městských legend autor uvádí některé filmové žánry, zejména horory a tzv. exploatační filmy. Neexistují náznaky přebírání motivů z UL i v klasické literatuře? Při pročítání práce jsem si vzpomněla na některé motivy v Čapkových *Povídkách z jedné a druhé kapsy*. Čapek sice hrdiny svých povídek konkretizuje a děj zasazuje do svébytného lokálního kontextu, nicméně se znalostí městských legend jsou minimálně některé postavy a děje „podezřelé“. Např. domovnice paní Mašková z povídky *Jehla*, která si v pekárně koupí housku a při jídle si zapáchne do úst v housce ukrytou jehlu. Také všechny možné Čapkovy posluhovačky, domovníci, četníci, prostitutky a obchodní cestující působí jako stereotypizované postavy, které dost dobře mohly být oněmi „známými známého“, které ovšem Čapek přioděl do barvitých „kabátků“, aby jim dal individuální existenci a jejich historikám věrohodnost. Za povšimnutí stojí i narativní styl některých povídek: kupříkladu se sejde několik pánů v hospodě a vykládají si, co se stalo manželce bratrance jednoho z nich, apod.

Bakalářská práce Eduarda Březiny je univerzálně použitelným textem, který obstojí jak na akademické půdě jako kvalifikační počín, vhodný i k otištění v odborném časopise, tak by

po úpravě mohla posloužit ve formě publicistického textu určeného laickým zájemcům o moderní folklor. Dovoluji si navrhnout komisi, aby byla práce nominována na některou studentskou cenu.

Jestliže jsou creepy pasty určeny primárně k znechucení a vyděšení publika, pak Eduardova práce je jejich pravým opakem, byť přiznávám, že jsem po přečtení mnohých creepypast a současných pověstí v ní citovaných, musela spát dvě noci s rozsvíceným světlem.

Bakalářskou práci Eduarda Březiny doporučuji k obhajobě a hodnotím známkou „výborně“.

Kateřina Jirsová

19.9.2022